# రాధమ్మ కూతురు

[నవలిక]

భగవంతుడు ఆడవాళ్ళ నెందుకు పుట్టిస్తాడు? కష్టాలుపడి కిందటి జన్మలో చేసుకున్న పాపం పరిహారం చేసుకోవటానికి. భగవంతుడే లేడనే వాళ్ళకి ఏం చెబుతాంగాని, ఈ పంచభూతాత్మకమైన ప్రపంచంలో గలిగి ఉన్నటువంటి చరాచరసృష్టి అంతటిలోనూ కొందరు ఆడవాళ్లుగా ఎందుకు పుట్టాలి? ఎందుకు కష్టపడి పిల్లల్ని కనాలి? వాళ్లకి దేవుడు వేదాలుచదివే హక్కూ, ఆస్తి పంచుకునే హక్కూ, ఇల్లుదాటి బయటికి వెళ్ళే హక్కూ లేకుండా ఎందుకు చేశాడూ? వాళ్ళు బలహీనంగా ఉంటారేం? అనారోగ్యంగా ఉంటారేం? చిన్నతనంలో తండ్రి కాలి క్రిందా, తరవాత మొగుడికాలిక్రిందా, ఆ తరవాత కొడుకు కాలిక్రిందా ఉండమని భగవంతుడు ఆడదాన్ని ఎందుకు శాసించాలి? పూర్వజన్మకృత పాప పరిహారార్థమేనని స్పష్టంగా కనిపించటంలేదూ?

నేను రాధమ్మ మొగుణ్ణి. పేరుకు నేను రెండోపెళ్ళి వాణ్ణిగాని పెళ్ళినాటికి నాకు నలభైఏళ్ళే. మానాన్న మొదటి పెళ్ళికే మా అమ్మకంటె పాతికఏళ్ళు పెద్దవాడు. ఇప్పుడిప్పుడు వరహీనంగా పెళ్లిళ్లు చేస్తున్నారుగాని మా తాతల ముత్తాతల కాలంలో ఎప్పుడైనా ఇటువంటి పెళ్ళిళ్ళున్నాయా?

స్వతహాగా నా పెళ్ళాం చెడుబుద్ధి కలదనుకోను. కాపరానికి వచ్చినాక నాలుగైదేళ్ళు ఎంతో అణకువగా, నోట్లో నాలుక ఉందా అనిపించేటట్టుగా ఉంటూ వచ్చింది. నలుగురు కల యిల్లు గనక మాయింటి చాకిరీ జాస్తిగా ఉండేది. చిన్నపిల్ల గనక కోప్పడీ కసిరీ పనులు చేయించేవాళ్ళు. అదంతా ఎంత బాగానో ఓర్చుకున్నది.

ఎందుకు ఓర్చుకోదూ? ఫలానావారి కోడలు, ఫలానివాడి భార్య అనిపించుకునే సరికి దానికి కాస్త ప్రతిష్ఠరాలా? లేకపోతే దాని తండ్రి ఎవరూ? వాళ్ళకున్న ఆస్తి ఏమిటి? దాని తండ్రేమో చిన్ననాడే పోయినాడనుకోండి. బతికున్నప్పు డాయన వెలగబెట్టిందేమిటి? కాలవలమీద గుమాస్తా. పది రూపాయల జీతం! దాని పినతండ్రి ఈ నాటికి పీళ్ళకావళ్ళు మోస్తున్నాడుగదా! దాని ఇంకో పినతండ్రి అక్షయపాత్రతో పొట్ట పోసుకుంటున్నాడు గదా! దాని పెత్తండ్రి వంట బ్రాహ్మడు గదా! నన్ను పెళ్ళాడటం దాని కెంత గొప్ప!

దాని కీదుర్బుద్ధి ఎవరు పెట్టినట్టు? ఏమో, ఎవరైనా పెట్టి ఉండవచ్చు. ఆడదాని బుద్ధి కోతిలాటిది. "ఆహా! ఎంత అందగత్తెవు!"

కె. కుటుంబరావు

అది ఎవడన్నా అనగానే మతి చలిస్తుంది. వివేకి అయిన భర్త భార్య మనస్సు చలించకుండా పట్టుకురావాలి. నే నెప్పుడూ దాని అందంగురించి మాట్లాడలేదు. అసలు అందమనేది ఏమిటి? అది చూసేవాడి కళ్ళలోనే ఉంటుంది. ఆడదాని అందం క్షణభంగురం. ఇద్దరు పిల్లలు పుట్టేసరికి ముసలి దవుతుంది.

దాని కడుపున రెండు కాయలుకాస్తే బాగుండునని అందరమూ అనుకున్నాం. కాని భగవంతు డివ్వాలి కద! తీరా గర్భిణిగా ఉన్నదని తెలిసినాక అందరమూ ఎంతో సంతోషించాం. కాలక్రమాన ప్రసవం అయింది. మగపిల్లవాడు కాదనే చింత ఉన్నప్పటికీ పిల్ల చక్కని చుక్క. చాలాభాగం తల్లి పోలికే అయినా మా అమ్మ కవళికలూ కొద్దిగా మామాతామహుండి కవళికలూ ఉన్నాయనుకున్నాం. ఎవరైనా పిల్లలు కన్నాక సంసారంలో కుదటపడతారు. ఇది ఏడాది నిండని పిల్లతో లేచిపోయిందేమిటో నా కర్థంకాదు.

కట్టనివాళ్ళు ఏమేమో అనుకుంటారుగాని, అది కామ సంతృప్తికోసం లేచిపోయి ఉండదు. దాని కసలు, పాపం, ఆ ప్రసక్తే తక్కువ. శారీరకమైన వాంఛలే దానికి లేవు. తిండికనిగాని, బట్టకనిగాని, నగలకనిగాని ఏమీ ఆరాట పడేదికాదు.

అదెట్లా చస్తే ఎవడికి కావాలిగాని ఆపిల్ల దానిదగ్గిర ఉండిపోవటం చాలా అన్యాయమయింది. పిల్లకోసం మనుషులను పంపాను. వాళ్ళు దానితో మాట్లాడివచ్చి పిల్లకోసం ప్రయత్నం చెయ్యవద్దని సలహా ఇచ్చారు.

ఇల్లుదాటిన తరవాత దాని మొహం నేను చూడనేలేదు—నాకేంపనీ?—కాని చూసినవాళ్ళు, మనిషి పచ్చి భోగందిలా తయారయిందని చెబుతూవచ్చారు. ఎవరి ఖర్మాని కెవరు కర్తలు? చేసుకున్నవారికి చేసుకున్నంత. మహాదేవా!

దాన్ని ఉంచుకున్నవాడి కింత డబ్బుంది. నన్నడిగితే అది ఆడబ్బు చూపే గోతిలో పడిందంటాను. అదే దాన్ని ఈనాటికి రక్షిస్తున్నది. డబ్బు ఎందుకు పనికొస్తుంది? రేపు యమధర్మరాజుకు లంచంపెడుతుందా! డబ్బు లేకుండా ఎంతమంది నీతిగా బతకటం లేదు?

రేపు పిల్ల పెద్దదై పెళ్ళీడు వచ్చినాక దాని గతి ఏమవుతుంది? దాన్నెవరు పెళ్ళాడతారు? నా గర్భవాసాన పుట్టిన కూతురు పతితురాలైపోతే నాకు ముందు ముందు తిలోదకాలైనా ముట్టుతాయా? శాస్త్రుల్లవారిని అడిగి రావాలి.

౨

నాపేరు సీతారామశర్మ. మాఇంటి అవరణలోనే ఒకపాకా ఉండేది. అందులో రాధ తల్లి దండ్రులు నా చిన్నతనంనుంచీ ఉంటున్నారు. నా పెళ్ళికి రాధ ఏడాదిపిల్ల. చిన్నతనంనుంచీ కూడా రాధ చాలా అందమైన పిల్ల. సామాన్యంగా పసిపిల్లల్లో ఆరోగ్యమే అందం. వేరే అందాలు పాటింపుకురావు. అయినా రాధ అసాధారణమైన అందగత్తెగా భావించబడేది. మాయింటో, ఆడపిల్లల కరువు. అందుచేత రాధను మాయింటోనే జాస్తిగా ఉంచుకునేవాళ్ళం. మా వాళ్ళంతా కలిసి తీయించుకున్న ఫొటోల్లో రెండు మూడింట్లో రాధకూడా కూర్చుంది. ఆ రోజుల్లో మా వూళ్ళో ఫొటోగ్రాఫర్లు లేరు. ఎప్పుడో ఒకసారి ఒక అరవ ఫొటోగ్రాఫరు వచ్చాడు. కాస్త కలవాళ్ళం గనక మానాన్నగార్ని ఆశ్రయించి అయిదారు ఫొటోలు తీసి, ఒక్కొదానికీ మూడేసి కాపీలు ఇచ్చి యాభైరూపాయలు పట్టుకుపోయినాడు. అవిధంగా రాధ చిన్ననాటి ఫొటోలు రెండుమూడు దక్కినై.

రాధ పెళ్ళికి నేను లేను. అప్పటికి రెండేళ్ళనుంచీ నేను దూరగ్రామాల్లో నౌకరీ చేస్తున్నాను. రాధను ముసలాడి కిస్తున్నారని తెలిసినప్పుడు నా భార్య ఐనా అదుర్దాపడింది గాని నేను జాస్తిగా విచారించినట్టు జ్ఞాపకం లేదు. నెలరోజుల శలవమీద ఇంటికి తిరిగి వచ్చినప్పుడు మా అమ్మా వాళ్ళూ ఇంట్లో మాట్లాడుకునే మాటలనుబట్టి వాళ్ళింకా రాధను మా ఇంట్లో పిల్లగానే భావిస్తున్నారనీ, నా ఒక్కడికే రాధ దూరమైపోయిందనీ తెలుసుకున్నాను. మన మనస్సులు విచిత్రంగా ఉంటై; ఇప్పుడుకూడా నేను, రాధకు ముసలాడు మొగుడైనాడే అని విచారించలేదు కాని విచారించ లేకపోయినందుకు పశ్చాత్తాప పడసాగాను.

ఇంతలో ఏదో పండగవచ్చి రాధ పుట్టింటికి వచ్చేసింది. రాధను చూస్తే నాకు ఆశ్చర్యంవేసింది. ఎందుకో నేను రాధని వెనకటి చిన్నపిల్లగానే భావిస్తూవచ్చాను. కాని ఈరాధ నే నెరిగినమనిషి కాదు. ఆడతనం పక్వానికివచ్చిన స్త్రీ. అందగత్తె. ఏ మగవాడైనా కామించదగినది. ఇటువంటి ఆడదాని కోసం కవిత్వాలు రాయాలి, సంఘాన్ని ఎదిరించాలి, అవసరమైతే కులం చెడాలి, అష్టకష్టాలూ పడాలి.

ఈ ఆలోచనతోపాటు నాకింకో ఆలోచన కూడా కలిగింది. నాకూ రాధకూ మధ్యఉన్న అంతరాయాలేమిటి? దిక్కులేని దరిద్రుల పిల్ల, ముసలివాడి పెళ్ళాం. నాకు రుణపడి ఉన్నది. ఒక్క ముక్కలో, చెయ్యి చాస్తే అందే మామిడిపండు. మగవాడి ఆశ రేకెత్తించటానికి ఆడదానిలో ఉండే ఆకర్షణ లన్నిటిలోకీ ప్రబలమైనది ఏదంటే ఆమె సులభంగా దొరుకుతుందనే నమ్మకం. రాధ నా పిలుపుకోసమే పరీక్షిస్తున్నదని నన్ను నేను నమ్మించుకున్నాను. రాధ ఒంటరిగా దొరకటమే తరవాయి! దొరికింది.

అది అమాయకత్వమో, మందబుద్ధో తెలియదుగాని రాధ నా ప్రయత్నంచూసి ఆశ్చర్యపోయినట్లు కనిపించింది. నన్ను గురించి ఆమె ఎప్పుడూ ఆలోచించినట్టే కనబడలేదు. తరవాత నా కర్థమయింది— ఆమెలో స్త్రీత్వం వికసించనేలేదు. ఆమె మనస్సులో సహజకామం ఏదైనా ఉంటే అదంతా ఆ భర్త సంపర్కంతో అణగారి పోయి ఉండాలి రాధను నిద్ర మేల్కొలపాలని తీర్మానించుకున్నాను. ఐయించాను. చెయ్యి చాస్తే చేతుల్లోకి ఉరుకుతుందనుకున్న మనిషిని ప్రణయోన్ముఖురాలిని చెయ్యటానికి నాలో ఉన్న శృంగారశక్తి యావత్తూ వినియోగించవలసి వచ్చింది. ఇదివరకు కొంతమంది ఆడవాళ్ళను చూసిన నాకు రాధతో మొట్ట మొదటి ప్రేమసంబంధం కలిగింది.

ఇంకొకచిత్ర మేమిటంటే రాధ తన నోటి మీదిగా ఎన్నడూ తన భర్తకు జరుగుతున్న అన్యాయం గురించిగాని, నా భార్యకు జరిగే అన్యాయంగురించి గాని ఎత్తలేదు. ఎందుకెత్తాలి? తన భర్త ఎన్నడూ కోరని హృదయాన్ని నా కిచ్చేస్తున్నది. అంతేకాక నేను నాభార్య సొత్తని కాని, నాభార్య దగ్గిర్నుంచి తస్కరించి నన్ను తన సొత్తు చేసుకుంటున్నానని కాని రాధ ఎన్నడూ అనుకోలేదు. ఈ మాట ఎందుకు చెప్పానంటే, రాధ నా సొత్తనే భ్రమ నాకు కలిగింది. నా భార్యకు అన్యాయం చేస్తున్నాననే ఆలోచన నాకు తట్టింది. రాధ తిరిగి అత్తవారింటికి వెళ్ళిపోతే నాగతేమవుతుందనే బాధ నన్ను వేధించింది. ఇటువంటి సమస్య లేవీ రాధకు రాలేదు.

రేపు వెళ్ళిపోతుందనగా రాధ నడిగాను, "నిన్ను విడిచి ఎట్లా ఉంటాను? ఇదంతా ఎట్లా మరిచిపోవటం?" అని.

"ఎందుకు మరిచిపోవటం?" అన్నది రాధ.

"మరవకపోవటం మరింత బాధ కాదా?" అన్నాను.

"జ్ఞాపకం ఉంచుకోవటం ఆనందం కాదా?" అన్నది.

"ఎల్లకాలమూ ఇట్లాగే ఉండాలని లేదా?" అన్నాను.

"ఎట్లా ఉంటుంది? నేను మొగుణ్ణి వొదిలెయ్యవా? మిరు మీ సుగంధిగారిని వదిలేస్తారా?" అన్నది.

నాకు కోపంవచ్చింది. నేనింత నేర్పినా రాధకి ప్రేమంటే ఏమిటో తెలియలేదనుకున్నాను. కాని, ఆ క్షణాన రాధ నాకోసం మొగుణ్ణి సులభంగా వొదిలేసేదిగాని నా భార్యను నేను వదలగలిగేవాణ్ణి కాను. అందుచేత న్యాయంగా చెప్పుకుంటే నాకు కష్టం వేసిందల్లా ఎందుకంటే నన్ను విడిచిపెట్టి మొగుడిదగ్గిరికి వెళ్ళటానికి రాధ ఏడిచి రాగాలు పెట్టలేదని. రాగాలు పెట్టింది కాని నేను చూసేటట్టు పెట్టలేదు. ఆ సంగతి అప్పుడు నాకు తెలియదు.

ఇది జరిగిన సంవత్సరమున్నరకు నా భార్య టైఫాయిడు జ్వరంతో పోయింది. నా భార్య పోవటంతో నాలో పెద్ద పరివర్తన కలిగింది. అంతదాకా ఆడవాళ్ళకోసం పేటూ

తటం ఒక వినోదంగా ఉండేది. అటువంటిది నా కిప్పుడు కాషం చాలా వికారంగా కనబడింది. నేను రోజూ అనుభవించిన ఒక ఆడదాని శరీరం నాఎదుటే కట్టెల్లో మసి కావటం చూసి ఏమి దక్కిందా అని ఆలోచించుకుంటే నాభార్య అన్న మాటలూ, నన్ను గురించి పడ్డ అవస్థలూ, నాకోసం చేసిన చాకిరీ, నా ఎడల చూపించిన ఓర్పూ, నా మనస్సు వికలంగా ఉన్నప్పుడు ఇచ్చిన అనునయమూ మిగిలినై. ప్రపంచంలో ఉన్న ఆడవాళ్ళందరికన్నా నామీద నాభార్యే అధికంగా ప్రేమచూపింది కాని నేను అర్థం చేసుకోలేక పోయినాను. ఎందుకంటే నాభార్య ప్రేమగురించి మాట్లాడలేదు. ఇప్పుడు నా భార్యతో పోల్చుకుంటే నే నెరిగిన ఇతర ఆడవాళ్ళంతా ఎంతోదూరాన కనిపించారు. రాధ కూడా. రాధ నానుంచి తను అదివరకు ఎరగని సుఖం పుచ్చుకున్నది. దాని తాలూకు ఫోటోలు తనమనస్సులో పెట్టుకుని వెళ్ళి పోయింది. ఒకపిల్ల తల్లి అయి అనరక కూపంలో ఈదుతున్నది. రాధ నాదగ్గిరికివచ్చి నా భార్య స్థానం ఆక్రమించుకుంటుందా? ఆక్రమించుకోగలదా? నాకు నమ్మకం లేక పోయింది.

ఏ కారణం చేతనో రాధ గురించి నే నెప్పుడూ పొరపాటు పడుతూనే వచ్చాను. నాభార్య నాకర్థమయినంత సులభంగా రాధ ఎన్నడూ అర్థం కాలేదనుకుంటాను. రాధ పిల్లతోగూడా తండ్రిగారింటికి వచ్చింది. నన్ను చూసింది, పరామర్శ చేసింది. పూర్వపు విషయాలేమీ ఎత్తలేదు. అపిల్లను గురించి కూడా చెప్పలేదు - అది నాపిల్లేనని నా అనుమానం. ఏదోమాటల సందర్భంలో వేళాకోళాని కన్నట్టుగా, "ఎంతమంది ఇతరులైతే ఒకపెళ్ళాం అవుతుంది? పక్కలో పడుకున్నది పెళ్ళాం కాదు, రాధా. నీ జీవితం పంచుకున్నదే పెళ్ళాం....నీమొగుణ్ణి వదిలి రమ్మంటే వస్తావా?" అన్నాను. రాధ వస్తానన్నది. నాకేభయంవేసింది, ఆశకూడా కలిగింది. అయినా ఆలోచించు కొన్నాను. అక్కర్లేదన్నది. రాధ తన అభిప్రాయం మార్చుకోవటానికి అయిదురోజులు టైమిచ్చాను. మార్చుకోలేదు. నేనూ, రాధా, పిల్లా కలిసి బెంగుళూరువెళ్ళి అక్కడ ఆరునెల్లున్నాం. మా ఏర్పాటు లోకానికి తెలియజేయడానికి అంతకంటె మంచిమార్గం కనపడలేదు.

రాధ నాదగ్గరికివచ్చి పన్నెండేళ్ళయింది. రాధ మొగుడుపోయి ఏడేళ్ళయింది. పిల్లకు మేం మేనక అని పేరుపెట్టుకున్నాం. మేనకకు పదకొండువెళ్ళి పన్నెండు వస్తాయి. పిల్లవాడికి దీక్షితులని మానాన్నగారిపేరు పెట్టుకున్నాం. వాడికి తొమ్మిదోఏడు వచ్చింది. ఇద్దరు పిల్లలకీ ఎంతపోలికో!

తల్లీ పిల్లల్ని చూసినప్పుడల్లా నా అనంతరం వాళ్ళేమవుతారో అనిపిస్తుంది. నాజబ్బు సంగతి ఇంకా రాధకి చెప్పలేను. ఒకజీవితం పంచుకుంటున్న వ్యక్తుల్లో ఒకరిని విడిచి మరొకరు చచ్చిపోవటం చాలా పాతకం కాని ఏం చెయ్యను? నేను ఇంకో సంవత్సరమే బతుకుతానో అర్నెల్లే బతుకుతానో. నా అనంతరం రాధ యాభై యేళ్ళు బతకవచ్చు. డెబ్బై ఏళ్ళుకూడా బతకవచ్చు. ఏమనిషిగానీ ఉన్న స్పర్శలన్నీ తెంచుకుని కొత్తవి ఏర్పరచుకుని మరొక మనిషి అయిపోవటానికి ఏడెనిమిదేళ్ళు చాలు. నాఅనంతరం రాధ ఈపని అధమం అయిదారుసార్లు చెయ్యవచ్చు.

నాఆస్తి యావత్తూ రాధకే రాస్తున్నాను. రాధడబ్బుకు ఇబ్బందిపడదు. ప్రేమించి చేసుకునే వాడుంటే రాధమళ్ళీ పెళ్ళాడటానికి నా అభ్యంతరంలేదు. పాపం, ఇంకా ముప్పై నిండలేదు.

జనార్దనం రాధకు చేదోడుగా ఉంటాడనుకుంటాను. కుర్రవాడు. డబ్బున్నవాళ్ళంటే కోపమైనా నన్నూ రాధనూ ఎంత గౌరవంగా చూస్తాడు. అటువంటివాడి అభిమానంగణించ దగినది. మిగిలినవాళ్ళు మాడబ్బునే గౌరవిస్తు

న్నారో, మమ్మల్నే గౌరవిస్తున్నారో తెలీదు. పిల్లనిచ్చి పది ఎకరాల ఆస్తీ, ఇల్లూ ఇస్తాను. తనదగ్గిరికివచ్చి చదువుకోమన్న మేనమామను తోసేసివచ్చాడు, నా సహాయం స్వీకరించి చదువుకుంటున్నాడు. పాపం, అతను తీసుకునే ప్రతి దమ్మిడీకీ ప్రతిఫలం ముట్ట జెప్పుతొనే ఉన్నాడు. పిల్లల కిద్దరికీ చదువులో మంచి సరదా కలిగించాడు. ఇద్దర్నీ స్వతంత్రంగా తప్పుచేస్తే కోప్పడుతూంటాడు. రాధనే కోప్పడుతూంటాడు. నేను పోయినాక అతను మా కుటుంబానికి ఎడంగా పోకుండా ఉంచే బాగుండును....

3

నాపేరు జనార్దనం. నేను చాలా కష్టాలు పడ్డాను. అన్నిటికన్నా దుర్భరమైన దరిద్రం నన్ను పుటకతోనే ఆశ్రయించింది. మా రక్త బంధువులంతా అంతో ఇంతో కలవారే. మా నాన్న ఎవరితోటీ కలవక తన ఆస్తంతా పాడుచేసుకున్నాడనీ, చుట్టాల సహాయం కూడా నిరాకరించాడనీ చెబుతారు. ఆయనను నే నెరగను గాని ఈ మాటలు జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడల్లా ఆయన మీద నా కెంతో గౌరవం ఏర్పడుతుంది. డబ్బుతోపాటు తెలివి తేటలు కూడా ఉండటం సాధ్యంకాదని నా మతం. మా బంధువులను ఎడంగా ఉంచిన వాడు అంతో ఇంతో బుద్ధిబలమూ, ఆత్మ గౌరవమూ కలవాడై ఉండాలి. మా బంధువుల తుచ్ఛమైన మూఢవిశ్వాసాలూ, అజ్ఞానమూ, సంకుచితత్వమూ ఆ మొత్తే నా కీ పాటికి ఇల్లూ, వాకిలీ పెళ్ళాం పిల్లలూ, ఆస్తీ, పిల్లలూ అంతా అమరి ఉండేవి. నాలో ఉన్న మా నాన్నరక్తం నన్ను దానికి ఒప్పనివ్వలేదు.

నాకున్న నిజమైన బంధువులల్లా శర్మగారూ, రాధమ్మగారూ వాళ్ళ పిల్లలున్నూ. వాళ్ళిల్లు నాకు స్వగృహం మోస్తరుగా ఉంటుంది. నేను పరాయి వాణ్ణని వాళ నాకెన్నడూ జ్ఞాపకంచెయ్యరు. అటువంటి వాళ్ళు ఈ రోజుల్లో ఎవరుంటారు ?

చిత్రమేమిటంటే రాధమ్మగారిలాటి వ్యక్తుల్ని అదివరలో చూసినప్పుడు అసహ్యించుకున్నాను. ఆవిడకి డబ్బుమీద వల్లమాలిన విశ్వాసం. మంచి గుడ్డలు వేసుకున్నవాళ్ళు మంచివాళ్ళనే విశ్వాసం పిల్లలకావిడ ఎక్కించింది. ప్రపంచం గురించి భయంకూడా వాళ్ళ బుర్రల్లో పెట్టింది. లోకం చాలా చెడ్డదనీ, ఎవరో మంచివాళ్ళు ప్రపంచంలో అక్కడక్కడా ఆశ్రయాలు స్థాపించారనీ, ఆ ఆశ్రయాల్లో తల దాచుకున్న వాళ్ళకే జీవితం సుఖంగా వెళ్ళిపోతుందనీ వాళ్ళను నమ్మించింది. డబ్బున్నవాళ్ళు అందరూ మంచివాళ్ళని కాకపోయినా డబ్బుగల మంచి వాళ్ళే ప్రపంచంలో చలి వేంద్రాలు పెట్టారని వాళ్ళనుకుంటున్నప్పుడు మంచివాళ్ళ కోసం వాళ్ళు డబ్బున్న వాళ్ళల్లో వెతుకుతారా, వెతకరా ?

రాధమ్మగారు లేదయింట పుట్టినదేకదా ఇటువంటి మనస్తత్వం ఎట్లా వచ్చిందో నా కర్థంకాదు. నిజానికి ఆవిడ అనుభవం అటువంటిది కావచ్చు తనకొక ధనికుడైన మగవాడు దొరికాడుగదా అని తనపిల్లలకా సంగతి తలకెక్కించి ఉంటుంది. అయినా రాధమ్మగారిని చూస్తే నాకు కోపంరాదు. తనకూ డబ్బున్నదిగదా ఆవిడ కా అహంకారంలేదు.

శర్మగారు పోవటం, పాపం, ఆవిడకి పెద్ద దెబ్బ. అయితే ఆవిడ దానికి రెండు సంవత్సరాల ముందుగా సిద్ధమై ఉంది. పిల్లలిద్దరూ చదువుకుంటున్నారు. డబ్బున్నది. నాకిక్కడే ఉద్యోగం అయింది గనక నేనుంటాను....

ఈ వెంకటేశ్వర్లెక్కడ దాపరించాడు? ఈయన రోజూ వచ్చి రాధమ్మగారి కేదో పిరికిమందు పోసిపోతూ ఉంటాడు. నేను వచ్చేసరికి రాధమ్మగారు విచారంగా కనిపించిందంటే ఆ రోజు వెంకటేశ్వర్లు వచ్చి వెళ్ళాడన్నమాటే. ఈ వెంకటేశ్వర్లు ఆర్చేవాడూ తీర్చేవాడూ కాదే. ఈయన ఏ విషయమై రాధమ్మను భయపెడుతున్నాడు? వెంకటేశ్వర్లకేం కావాలి? ఆవిడంతట ఆవిడ నాతో చెప్పదు; అడగటం నా కసహ్యం.

కాని రహస్యం కనుక్కున్నాను. వెంకటేశ్వర్లు రోజూవచ్చి రాధమ్మగారితో మాట్లాడేది మేనక పెళ్ళిగురించి: మేనకకి తండ్రి ఎవరు? కులగోత్రాలున్నాయా? ఎవరు చేసుకుంటారు? తల్లినిబట్టి పిల్ల ప్రవర్తన నిర్ణయిస్తారు గదా; రాధమ్మవంటి మనిషి కూతుర్ని ఎవరు చేసుకుంటారు? డబ్బుంటేమాత్రం మిగిలిన విషయాలు పరిసిపోతాయా అని ఆవిడ చెవిలో రోజూ పిరికి విషం పోస్తున్నాడు. ఆయన కేదో ఉద్దేశం ఉంది. మేనకని ఎవరికో ఇచ్చి పెళ్ళి చెయ్యటానికి చూస్తున్నాడు.

మేనక పెళ్ళి ఇప్పుడే చెయ్యటం మంచిది కాదా అని రాధమ్మగారన్నది నాతో మాటవరసగా. పద్నాలుగేళ్ళు నిండని పిల్లకి పెళ్ళి తొందర ఏమిటన్నాను. బ్రహ్మచారి ముదిరితేనే పనికి రాదంటే కన్య ముదిరి ఏం లాభమన్నది. నేను మాట్లాడలేదు. కాని మేనకని కదిలించి చూచాను. తల్లి ఎట్లా చెబితే అట్లా చెయ్యటాని కాపిల్ల సిద్ధంగా ఉంది. ఇక నేను చేయగలిగిం దేమున్నదీ?....

అనుకున్నంతా అయింది. మేనకని ఆ కామేశ్వర్రావు కిచ్చి చేస్తున్నారు. వాడికి రాధమ్మగారి ఈడుంటుంది. పెళ్ళాన్ని వదిలేసి అచ్చుపోసిన ఆంబోతులాగా తిరుగుతున్నాడు. శర్మగారి స్వార్జితం యాభై అరవై వేలూ రాధమ్మ పేరనే ఉందనీ అది మేనకకే వస్తుందనీ వాడి ఆశ అయి ఉండాలి. ఏమైనా లాభం ఉంటే ఈ పెళ్ళికి నా ప్రాణం అడ్డు వేతును. కాని లాభంలేదు. ఆయిదారువేలు ఖర్చుచేసి అతి వైభవంగా పెళ్ళి చెయ్యటానికి ఏర్పాట్లు చేస్తున్నది రాధమ్మగారు. వెంకటేశ్వర్లు పెళ్ళి పెద్ద—అటూ యిటూకూడా. ఈపెళ్లి అయిపోయినాక వెంకటేశ్వర్లు కొంప కట్టించకపోతే చెవి కోసేసుకుంటాను.

పెళ్ళికి ముందుగా మేనకను మరొక్కసారి కదిలించిచూశాను. లాభంలేకపోయింది. ఆపిల్ల చాలా గొప్ప సంబంధం దొరికినట్టుగా భావిస్తున్నది. పెళ్ళి అయిపోయింది. కామేశ్వర్రావు అత్తగార్నీ, బావమరిదినీకూడా వెంటపెట్టుకుని పెళ్ళాన్ని తీసుకుపోయినాడు. ఇల్లు అద్దె కిప్పించాడు.

ఆ ఇల్లు అమ్మకం ఎప్పుడు జరిగిందీ నాకు తెలీదు. రాధమ్మగారి దగ్గరనుంచి ఉత్తరం వచ్చేదాకా ఆవిడ విషయాలు నాకు తెలీదు. ఆరునెల్లలోపలనే కామేశ్వరరావు అత్తగారి ఆస్తి యావత్తూ పెళ్ళాంపేర పెట్టించాడు. ఇల్లు అమ్మేయించి డబ్బు బాంకిలో వేయించాడు. ఆ తరవాత అత్తగారిని కుక్కకన్న హీనంగా చూడసాగాడు.

ఈ విషయాలు నన్ను బాధించినా ఇంతకన్న బాధించిన వాక్యాలు వేరే ఉన్నై. "నా

ఆరోగ్యం క్రమంగా క్షీణిస్తున్నది. డబ్బాశ మనుషుల్ని ఎంతయినా చేయిస్తు దంటారు. కాని విషం పెట్టటం జరుగుతుందని నమ్మటం నాకు అనుకోవటానికే కష్టంగాఉంది. నేను ఆయన చచ్చిపోయినాక ఇంకా ఎందుకు బతికి ఉన్నాను?"

ఈ మాటలు నా కడుపులోకిపోయి దేవటం మొదలుపెట్టినై. తన అల్లుడు తనకు విషం పెడుతున్నాడని రాధమ్మగారు అనుమానిస్తున్నదా? అందులో నిజం ఉంటుందా? నేనేం చెయ్యాలి? వెళ్ళి ఆవిణ్ణి ఒకసారి చూసివస్తే? ఏమిటి ప్రయోజనం? నన్ను రమ్మంటారా అని ఆవిడకి ఒక ఉత్తరం రాశాను. అది పోస్టుచేసినరోజు రాత్రె ఆవిడ మాయింటికి వచ్చేసింది. బండిదిగి లోపలికి వస్తుంటే నేనావిణ్ణి గుర్తించలేను. మనిషి చిక్కి శల్యం అయిఉంది. తెల్లని శరీరం నలుపెక్కింది. కళ్ళు లోతుకుపోయినై. మనిషి శవాకృతిగా ఉంది.

నా ఆదుర్దా చెప్పటానికి వీల్లేదు.

"ఏమిటిట్లా వచ్చేశారు?" అన్నాను.

"ఇంక నేనక్కడ ఎందుకు, నాయనా? అంతా అతను పుచ్చేసుకున్నాడుగా. మరి దిప్పించమంటే మాట్లాడ్డు. పోట్లాడాను. నా

కన్నం పెట్టవద్దని పెళ్ళాన్ని ఆజ్ఞాపించాడు. నన్ను ఇంట్లోనుంచి పొమ్మన్నాడు. పరువైనవాడు నన్నింట్లో ఉంచుకోడుట. నా కూతుర్ని పెళ్ళాడతాడుగామాలు. ఏంచెప్పను? నన్నింత నీచంగా ఎవరూ చూడలేదు. ఈ అనుభవంకోసమే బతికిఉన్నానేమో."

వెక్కి వెక్కి ఏడిచింది.

"అతనేం చేసినా నాకాశ్చర్యంలేదు. మీ అమ్మాయి ఏం చేస్తున్నది? మీ అబ్బాయి ఏమైనాడు?"

"మా అబ్బాయి ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయినాడు. వారమయింది. అమ్మాయి ఏం చేస్తుంది? దాని మొగుడు చెప్పినట్టు వింటుంది. కాపరం అది నాకోసం పాడుచేసుకుంటుందా?"

"ఒకప్పుడు మీరు మీ కాపరం ఇంకొరికోసం పాడుచేసుకున్నట్టు విన్నాను. అందుకు మిమ్మల్ని గౌరవించాను. నాదిపొరపాటు కూడా?"

రాధమ్మ కాస్సేపు మాట్లాడక, "దాని సుఖమే నాకుకావలిసింది," అన్నది.

"మొగుడు తల్లికి అన్నం పెట్టవద్దంటే వినేమనిషికి సుఖపడే అర్హతలేదు. ఆమాత్రం ధైర్యం లేకుండా మీరు మేనకను ఎట్లా పెంచారో నాకర్థం కావటంలేదు."

ఆసమయంలో ఆవిణ్ణి తూలనాడటం నాదే పొరపాటు. తప్పు ఆవిడదే అయినా నేను చెప్పటాని కది తరుణంకాదు. అందుచేత ఆ సంగతి అప్పటికి కట్టిపెట్టి ఆవిడతిండి సంగతీ వైద్యం సంగతీ చూశాను. ఆవిణ్ణి విచార పడవద్దనీ ఎంత కాలమైనా నాదగ్గిరే ఉండమనీ చెప్పాను.

నాకిప్పుడు ఒక్కటే కోరిక మిగిలింది- మేనకని తిట్టిరావాలని - ఎవరూ నేర్పని గుణపాఠం నేర్పిరావాలని. ఆఉద్దేశంతో బయల్దేరాను. ఇంట్లో కామేశ్వర్రావున్నాడు. నేను సందేహించలేదు. మేనకని అనదలిచినమాటలన్నీ అనేశాను.

"మీ నాన్నగారు మనిషి-మానవత్వం గలవాడు. తనకి తప్పని తోచినదాన్ని ఎదుర్కొన్నాడు. రైటనితోచినపని చేసితీరాడు. ఆయన కడుపున నువ్వెట్లా పుట్టావో నాకుతెలీదు. నువు అమ్మనమ్ముకున్నావు. దేనికి? ఇంత తిండికా? కీర్తికా? ఈ మొగుడికోసమా? అదివరకల్లా నిన్నుకూడా ఒకమనిషికింద చూస్తూవచ్చాను. తల్లి ఆస్తితిని తిండి పెట్టలేనిమనిషిని గొడ్డుకన్నా హీనంగాచూడాలి. ఆమాటచెప్పి పోవటానికే వచ్చాను. నేను కలవాణ్ణి కానుగాని మీ అమ్మను బతికి ఉన్నంత కాలమూ నేను పోషిస్తాను. ఎప్పుడైనా మీ అమ్మను చూడాలని కోరిక కలిగి చూసే ధైర్యంకూడా ఉంటే మాయింటికి వచ్చి చూసిపో!" అని బయటికి వచ్చేశాను. ఎందుచేతనో కామేశ్వర్రావు నాకు అడ్డం రాలేదు. తంతాననుకున్నాడో ఏమో....

నేనీమాట లనివచ్చి వారంకాలేదు. మేనక మాయింటికి వచ్చింది. తల్లినిచూసి ఏడిచింది. నామాటలు వృధాపోలేదు. అసలు, పాపం, మేనక కట్టలు తెంచుకోవటానికి సిద్ధంగానే ఉంది. నేను చేసిందల్లా ఒక చిన్న గండి పెట్టాను.

"మీచేతమరి కాసిని తిట్టించుకుందామని వచ్చాను. నేనెన్నడూ తిట్లుతినలేదు. తిట్టించుకోవటం బాగుంటుందనికూడా అనుకోలేదు. తిట్టండి!" అని నాదగ్గిర ఏడిచింది. నాకు జాలేసింది.

ఇక మేనకతిరిగి మొగుడుదగ్గిరికి వెళ్ళదు. మేనక మేజరయ్యేవరకూ రాధమ్మగారి ఆస్తి గురించి గొడవలుగా ఉంటుంది. ఆతరవాత కామేశ్వర్రావు ఏమీ చెయ్యలేదు. అయినా ఈలోపల ఏమైనా చెయ్యటానికి వీలుందేమో ప్లీడర్లను కనుక్కోవాలి.